

МІФОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ «ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ»

Владна еліта має величезний вплив на формування цілей та цінностей суспільного розвитку, тому складно переоцінити значення внутрішньої ідеологічної політики на розуми громадян, одним з центральних компонентів якої є «політика пам'яті». Історія дуже важлива, оскільки проблеми ідентичності та розуміння власного майбутнього ніяк не можуть бути вирішені у відриві від неї. На цьому розумінні вишиковується історична політика як технологія «формування» історичної свідомості громадян. Для цього використовується ряд технологічних прийомів. Так, як відомо, в основі міфологічної технології «політики пам'яті» лежить маніпулювання фактами, їх смислова переінтерпретація в потрібному дусі і в потрібному руслі. Ця робота обов'язково супроводжується руйнуванням реальної історичної пам'яті шляхом витіснення з неї історичних фактів і навіть цілих пластів історії, які психологічно не узгоджуються із загальною ідеологічною картиною [Див. детал. : 32]. Загалом, під виглядом «правди історії» йдеться про її міфологізацію на догоду політичній доцільності.

Історичні події і особи переглядаються і переоцінюються за реверсивною схемою, що передбачає проекцію справжнього положення справ в минуле відповідно до відомої тези школи Покровського про те, що «історія – це політика, перевернута в минуле». Тобто, при описанні певних подій та персоналій використовується понятійно-категоріальний апарат, який означає феномени більш пізніх часів. Найчастіше це відбувається із такими концепціями, як «правова держава», «політична нація», «національні інтереси» і т. п. Цей прийом міфологізації історії значно ускладнює адекватне вивчення та розуміння тих чи інших історичних феноменів і, відповідно, сучасності [Див. детал. : 2].

Другим важливим технологічним компонентом нової концептуалізації історії є конструювання образів історичних ворогів українського народу. Довгий відрив України від Європи, неможливість формування державної нації був не в останню чергу пов'язаний із експансивною політикою сусідніх держав в різні часи, в тому числі Туреччини, Польщі, Австро-Угорської імперії, Росії. Тривала влада

чужинців на українських землях значно уповільнила процеси українського державотворення. Одночасно відбувалося насадження культурних та соціально-політичних настанов, які часто негативно впливали на власний культурний код українців. Так, наприклад, соціолог Є. І. Головаха вказує, що на роботу архетипу «Україна» значно вплинув «радянський архетип», який спотворив національний генетичний код [3].

Головним історичним ворогом України сучасні політичні міфологи обрали Росію, і не випадково. Україна в остаточному своєму вигляді повністю вийшла з Радянського Союзу, а до цього основна частина українських земель декілька століть знаходилася у володінні Росії. Тільки по відношенню до Росії/СРСР термін «незалежність» набував реального змісту в Україні, оскільки, наприклад, проголошення незалежності Росії від СРСР, яке святкується нині в Росії, є безглуздістю в історичному плані, якщо не брати до уваги епізод перемоги Б. Єльцина над М. Горбачовим.

Таке положення справ надихнуло сюжет міфу, який «реабілітував» відрив України від основного масиву Європи. Так народився міф про колоніальний статус українських земель у складі Росії / СРСР. Адже колонізація означає агресивне, насильницьке втручання метрополії в економічний, політичний і культурний розвиток місцевого населення, викачування ресурсів і їх експлуатацію. Відповідно, результат такої політики не може бути оцінений для колоніальної землі інакше, як комплексна деградація. Певні історичні факти надають ґрунт для конструювання такого міфу: російські монархи, а потім – більшовики та керівництво комуністичної партії завжди намагалися знищити будь-які задатки української політичної самостійності та державності. Тут доцільно назвати такі заходи, як ліквідація Запорозької Січі Катериною II; закріпачення селян царською владою; розкуркулення селян радянською владою та насильницька колективізація, що не в останню чергу спричинило одну з найбільших в українській історії національну катастрофу – голодомор, який повів з життя три з половиною мільйона українців, масові сталінські репресії тощо.

Теза про колонізацію справедлива по відношенню до південних земель України (Криму, Херсону, Миколаївської області, Одещини), які Росія відвоювала у Туреччини і заселяла своїми людьми, у тому числі українцями. Останні не були «індійцями» в імперській державі, вони складали значну частину його політичного і військового керівництва.

В цілому, образ Росії як головного геополітичного ворога України спрацьовує в західних та частині центральних областей України, але визиває несприйняття значною частиною населення східних та південних областей, де російська культура є більш укоріненою та давно стала частиною місцевої. Саме ці області також відзначаються більшою популяцією росіян, асимільованих з українцями та представниками інших національностей.

Третя складова механізму створення нового історичного нарративу України – конструювання власної героїчної історії. У буденній свідомості історія, як і міфологія, практично завжди персоніфікована – події найчастіше сприймаються без особливого врахування об'єктивних закономірностей, але як вираження вольових вчинків конкретних історичних діячів. Головним критерієм для зарахування тих або інших історичних діячів на роль нових героїв нації стала боротьба за незалежність, яка в структурі міфу автоматично збігається з вектором європейськості та свідчить про демократичність даних діячів.

Дуже важливо конструювати та навіть культивувати образи національних героїв, які сприяли всебічному розвитку українських земель та підвищували авторитет держави на міжнародному рівні, боролися за її визволення та волю. Українська земля породила чимало видатних діячів, починаючи з перших етапів свого державного життя – княгиня Ольга, князі Володимир Великий та Ярослав Мудрий, Роман та Данила Галицькі, гетьмани Дмитро (Байда) Вишневецький, К. Косинський, К. Гордієнко-Головко, П. Дорошенко, П. Орлик та багато інших, діячі М. Драгоманов, В. Вінніченко, М. Грушевський, дисиденти Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, І. Светличний, І. Дзюба, В. Стус, брати Горині та ін. Приклади цих та багатьох інших видатних українців підтверджують давню традицію боротьби українців за свій вільний, самостійний розвиток на засадах демократизму.

З'ясування правди історії в таких випадках має відбуватися в архівах, вивченні розсекречених документів та інших історичних джерел, в дискусіях професійних істориків тощо. В якості загальнонаціональних героїв мають виступати особи, які несуть в собі потенціал об'єднання, посилення національної єдності та згоди.

Таким чином, можна зазначити, що найголовніші світоглядні питання, пов'язані із національною самоідентифікацією, залишаються невирішеними, оскільки міфи, які їх супроводжують, зустрічають спротив емпіричної реальності. Незалежна Українська держава існує майже чверть

століття – строк одного покоління. Результати розчарували, із різних причин, практично усі політичні сили суспільства. Кажучи про дійсно інтегративну ідею, варто зазначити, що за цей період найбільш стійкою, об'єднавчою політичний клас України цінністю стала незалежність.

Реалії сучасної епохи є такими, що поняття «суверенітет держави» став самою болючою темою, як ніколи раніше, і перейшло з теоретичної в практичну площину. Ось тут міфологізація цих понять – «незалежність» та «суверенітет» може зіграти дуже позитивну роль. Але, щоб такий міф спрацював в свідомості наших громадян, необхідно наповнити ці поняття життєво важливим для всіх громадян України змістом. Тут потрібні не націоналістичні, чи імперські, чи будь-які інші ілюзії з приводу історії – вони лише розпалюють соціальні конфлікти та непорозуміння, не слов'янофільська «соборність», а реальна програма та сильна політична воля, які будуть зорієнтовані на майбутнє нашого народу та держави. Саме питання внутрішньої єдності складають головний стрижень зусиль по консолідації нашого суспільства.

Література

1. Гребенник Г. П. «Политика памяти» режима В. Ющенко / Г. П. Гребенник // Вісник Одеського національного університету. – Т. 14. – № 13. – 2009. – С. 365-372.
2. Кириленко В. В. Сучасна політична міфотворчість як технологічний чинник політичних процесів : Дис. ... канд.. політ. наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси / В. В. Кириленко. – Одеса : ПНПУ, 2013. – 196 с.
3. Головаха Є. Пострадянська деінституціоналізація і становлення нових соціальних інститутів в українському суспільстві / Є. Головаха, Н. Паніна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 4. – С. 5-22.